

ارزیابی تنوع در بوم نظام‌های آبی کشاورزی استان ایلام در سال‌های ۸۳ تا ۹۳

فاطمه کمری^۱ - محمد رضا اصغری پور^۲ - یاسر علی‌زاده^۳ - محمود رمرودی^۴

^۱دانشگاه زابل، دانشجوی کارشناسی ارشد، f.kamary1@gmail.com

^۲دانشگاه زابل، m_asgharipour@uoz.ac.ir

^۳دانشگاه ایلام، y.Alizadeh@gmail.com

^۴دانشگاه زابل، m_ramaoudi@yahoo.com

چکیده

با توجه به افزایش جمعیت و به همراه آن افزایش آلودگی‌های زیست محیطی و تخریب محیط زیست و منابع طبیعی، موضوع انقراض گونه‌ها به عنوان تهدیدی بزرگ برای تمدن بشری محسوب می‌شود. حیات جذاب‌ترین پدیده کره‌ی زمین بوده و اعجاب انگیزترین ویژگی آن تنوع است، این تنوع، الگوی منحصر به فردی از نظر توزیع در زمان و مکان دارد.

یکی از مفاهیمی که امروزه در زمینه توسعه پایدار در مباحث کشاورزی مطرح است حفظ تنوع زیستی می‌باشد. از دیدگاه اکولوژی، تنوع زیستی کشاورزی نقش بسزایی در تنظیم روابط درونی بوم‌نظام‌های زراعی به عهده دارد و اثرات مثبت آن نظیر چرخش عناصر غذایی، کنترل علف‌های هرز، آفات و بیماری‌ها فراتر از تولید مواد غذایی است.

امروزه توجه بیش از اندازه به جنبه‌های تولیدی و استفاده بیش از حد از نهاده‌های برون مزرعه‌ای بدون در نظر گرفتن سایر کارکردهای بوم شناختی این بوم‌نظام‌ها، باعث شده تنوع زیستی کشاورزی با روند روبه کاهش در تمامی سطوح مواجه شود. در این شرایط وجود یک برنامه جامع در راستای پایش تنوع زیستی کشاورزی و همچنین ارزیابی عوامل مؤثر بر آن ضروری می‌باشد.

بر این اساس، این مطالعه با هدف ارزیابی تغییرات زمانی و مکانی تنوع گونه‌های زراعی آبی و شناخت عوامل مؤثر بر آن در بوم نظام‌های استان ایلام در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۳ صورت پذیرفت.

نتایج بدست آمده از این تحقیق نشان داد که عوامل مدیریتی و عوامل فرهنگی-اجتماعی از مهم‌ترین عوامل تأثیر گذار بر تنوع مکانی در سطح آبی محسوب می‌شوند. همچنین محاسبه شاخص تنوع حاکی از روند افزایشی تنوع آبی در اکثر شهرستان‌های استان بود (ایلام، دهلران و ملکشاهی)، که از این بین بیشترین میزان شاخص تنوع شانن-واینر در بازه زمانی مورد مطالعه مربوط به شهرستان ملکشاهی با مقدار عددی ۲/۰۷ در سال زراعی

۹۲-۹۳ بود. عامل اصلی این افزایش تنوع، افزایش تعداد گونه‌های سبزیجات و گیاهان جالیزی و کاهش سطح زیر کشت زراعت‌های غالب (گندم و جو) طی دوره زمانی مورد بررسی بود.

همچنین نتایج نشان داد روند تغییرات تنوع آبی در شهرستان‌های ایوان، آبدانان، شیروان چرداول و مهران کاهشی بوده و کمترین میزان شاخص تنوع شانن-واینر آبی در بازه زمانی مورد مطالعه مربوط به شهرستان مهران با مقدار عددی ۰/۳۹ در سال زراعی ۸۸-۸۹ می‌باشد. بر اساس نتایج این بررسی روند تغییرات تنوع در بوم نظام-های آبی استان در دوره زمانی مورد مطالعه افزایشی می‌باشد و با آهنگ ۰/۰۷ در سال در حال افزایش است لذا از این نظر استان ایلام در وضعیت مطلوبی قرار دارد. بطور کلی نتایج بررسی تغییرات مکانی تنوع زیستی موجود در بوم نظام‌های آبی میان شهرستان‌های مختلف استان نشان داد که تنوع تحت تأثیر عوامل مختلف فرهنگی-اجتماعی و مدیریتی قرار گرفته و تنوع زیستی کشاورزی استان در مقیاس اکوسیستم‌های زراعی نسبتاً فقیر بوده است.

واژه‌های کلیدی

ارزیابی تنوع زیستی کشاورزی، شاخص غنای گونه‌ای، کشت بوم، عوامل اجتماعی - اقتصادی

مقدمه

تا کنون اکثر فعالیت‌هایی که در زمینه‌ی حفظ تنوع زیستی انجام گرفته در بوم نظام‌های طبیعی بوده است. این در حالی است که این مناطق تنها حدود ۵ درصد محیط‌های خشک را در بر گرفته‌اند. بر عکس، حدود ۵۰ درصد زمین‌ها به تولید محصولات کشاورزی و ۲۰ درصد به جنگل‌داری تجاری اختصاص دارد. نظام‌های کشاورزی، سهم نسبتاً بزرگی از گونه-هایی را که در یک منطقه وجود دارند دارا می‌باشد (Pimental et al., 1992).